

زیبائی‌های اسلام (۷)

زیبائی‌های نماز

محسن کدیور

۱۹ رمضان ۱۴۳۴، ۶ مرداد ۱۳۹۲، ۲۸ جولای ۲۰۱۳

بنیاد اسلامی و فرهنگی ایرانیان، هیوستون تگزاس

نماز: فریضه‌ی الهی و عمود خیمه‌ی دین

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا (النساء: ۱۰۳)

نماز، وظیفه ثابت و معینی برای مؤمنان است!

وقال رسول الله (ص): "مثل الصلاة مثل عمود الفسطاط إذا ثبت العمود ثبتت الأطناب والأوتاد والغشاء، وإذا انكسر العمود لم ينفع وتد ولا طناب ولا غشاء".

مثال نماز مثال عمود خیمه است، وقتی عمود برپا باشد، میخ و طناب و چادر برپاست، و وقتی عمود شکسته باشد، میخ و طناب و چادر فایده‌ای نمی‌رساند.

حساب پس انداز معنوی تضمین شده

وَأَقِمْوَا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (البقرة: ۱۱۰)

و نماز را برپا دارید و زکات را ادا کنید ؛ و هر کار خیری را برای خود از پیش می فرستید ،
آن را نزد خدا (در سرای دیگر) خواهید یافت ؛ خداوند به اعمال شما بیناست .

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة: ۲۷۷)

کسانی که ایمان آوردند و اعمال صالح انجام دادند و نماز را برپا داشتند و زکات را
پرداختند ، اجرشان نزد پروردگارشان است ؛ و نه ترسی بر آنهاست ، و نه غمگین
می شوند .

نشانه های فروتنی

وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ

وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ

وَالْمُقِمِي الصَّلَاةِ

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

و بشارت ده متواضعان و تسلیم شوندگان را . همانها که چون نام خدا برده می شود ،
دلهایشان پر از خوف (پروردگار) می گردد ؛ و شکیبایان در برابر مصیبت هایی که به آنان
می رسد ؛ و آنها که نماز را برپا می دارند ، و از آنچه به آنان روزی داده ایم انفاق می کنند .

(حج ۳۵-۳۴)

فلسفه‌ی اصلی نماز

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (الأنعام: ١٦٢)

بگو: نماز و تمام عبادات من، و زندگی و مرگ من، همه برای خداوند پروردگار جهانیان است.

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي (طه: ١٤)

من الله هستم؛ معبودی جز من نیست! مرا پرست، و نماز را برای یاد من بپا دار!

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ (البينة: ٥)

و به آنها دستوری داده نشده بود جز اینکه خدا را پرستند در حالی که دین خود را برای او خالص کنند و از شرک به توحید بازگردند، نماز را برپا دارند و زکات را بپردازند؛ و این است آیین مستقیم و پایدار!

خانه‌ی مومنان، حالات مؤمنانه

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ
رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا
تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

لِيَجْزِيََهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ (النور ۳۸-۳۶)

(این چراغ پرفروغ) در خانه‌هایی قرار دارد که خداوند اذن فرموده دیوارهای آن را بالا برند (تا از دستبرد شیاطین و هوسبازان در امان باشد)؛ **خانه‌هایی که نام خدا در آنها برده می‌شود، و صبح و شام در آنها تسبیح او می‌گویند...** مردانی که نه تجارت و نه معامله‌ای آنان را از یاد خدا و برپاداشتن نماز و ادای زکات غافل نمی‌کند؛ آنها از روزی می‌ترسند که در آن، دلها و چشمها زیر و رو می‌شود. (آنها به سراغ این کارها می‌روند) تا خداوند آنان را به بهترین اعمالی که انجام داده‌اند پاداش دهد، و از فضل خود بر پاداششان بیفزاید؛ و خداوند به هر کس بخواهد بی حساب روزی می‌دهد (و از مواهب بی‌انتهای خویش بهره‌مند می‌سازد).

دو کارکرد اصلی نماز:

یاد خدا و پاکیزگی از گناه و زشتی

اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ (الْعنكبوت: ٤٥)

آنچه را از کتاب (آسمانی) به تو وحی شده تلاوت کن، و نماز را برپا دار، که نماز (انسان را) از زشتیها و گناه بازمی‌دارد، و یاد خدا بزرگتر است؛ و خداوند می‌داند شما چه کارهایی انجام می‌دهید!

وقال رسول الله (ص): "إنما مثل الصلاة فيكم كمثل السري وهو النهر على باب أحدكم يخرج إليه في اليوم والليلة يغتسل منه خمس مرات، فلم يبق الدرن مع الغسل خمس مرات، ولم تبق الذنوب مع الصلاة خمس مرات. (صدوق، من لا يحضره الفقيه)

پیامبر (ص): نماز همانند چشمه آب گرمی که بر در خانه کسی باشد و شبانه روز پنج بار خود را در آن شستشو دهد، بدون تردید چرک و آلودگی در بدن چنین کسی باقی نخواهد ماند. با پنج نماز گناهی باقی نمی‌ماند.

دو شرط رستگاری مؤمنان

خشوع و محافظت بر نماز

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ ۱ ﴿الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾ ۲ ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ﴾ ۳ ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ﴾ ۴ ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ﴾ ۵ ﴿إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ﴾ ۶ ﴿فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ﴾ ۷ ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ﴾ ۸ ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾ ۹ ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ﴾ ۱۰ ﴿الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ۱۱

مؤمنان رستگار شدند؛ (۱) آنها که در نمازشان خشوع دارند؛ (۲) و آنها که از لغو و بیهودگی روی گردانند؛ (۳) و آنها که زکات را انجام می دهند؛ (۴) و آنها که دامن خود را (از آلوده شدن به بی عفتی) حفظ می کنند؛ (۵) تنها آمیزش جنسی با همسران و کنیزانشان دارند، که در بهره گیری از آنان ملامت نمی شوند؛ (۶) و کسانی که غیر از این طریق را طلب کنند، تجاوزگرند! (۷) و آنها که امانتها و عهد خود را رعایت می کنند؛ (۸) و آنها که بر نمازهایشان مواظبت می نمایند؛ (۹) (آری،) آنها وارثانند! (۱۰) (وارثانی) که بهشت برین را ارث می برند، و جاودانه در آن خواهند ماند! (۱۱) (سوره مؤمنون)

خشوع چیست؟

- **خشوع: فروتنی، تواضع، سکون و طمأنینه**
- خشوع و خضوع و تذلل و اخبات، نظیر هم هستند. خشوع و خضوع قریب المعنی هستند مگر آن که خضوع در تواضع بدنی و اقرار به خدمت است، ولی خشوع در تواضع صدا و چشم است. (تفسیر مجمع البیان)
- توضیح علامه طباطبایی در تفسیر آیه فوق و کلمه خشوع: خشوع به معنای تأثر خاصی است که به افراد مقهور دست می دهد؛ افرادی که در برابر سلطانی قاهر قرار گرفته اند، به طوری که **توجه وی همه معطوف او گشته، و از هر جای دیگر قطع می شود**، و ظاهراً این حالت، درونی است که به نوعی عنایت به اعضا و جوارح نیز نسبت داده می شود.
- امام صادق (ع) فرمود: هرگاه به نماز بر می خیزی، دل را به خدا متوجه ساز و تا بتوانی بکوش که به چیز دیگری نیندیشی. گردنت را (چون ذیلاً) رام کن و به گوشه چشم به این سو و آن سو منگر و نگاهت از سجده گاهت نگذرد.
- در روایات دیگری نهی شده است انسان نماز را با **کسالت و خواب آلودگی و شتاب** انجام دهد، چون این امور با خشوع منافات دارد.

خشوع جان نماز است

اگر قیام و قعود، رکوع و سجود، و قرائت و تسبیح را کالبد نماز بدانیم حضور قلب و توجه درونی به حقیقت نماز و کسی که با او راز و نیاز می‌کنیم جان و روح نماز است. خشوع نیز در واقع چیزی جز حضور قلب توأم با تواضع و ادب و احترام نیست. مؤمنان تنها به نماز به عنوان يك کالبد بی‌روح نمی‌نگرند بلکه تمامی توجه آن‌ها به باطن و حقیقت نماز است.

راه‌هایی برای تحصیل خشوع و حضور قلب :

۱. باور به حقارت متاع دنیا و عظمت خدا
۲. پرهیز از مشغله‌های روزمره در وقت عبادت
۳. انتخاب محل مناسب و ساده و ساکت برای نماز و سایر عبادات
۴. پرهیز از گناه
۵. فکر کردن به معنی و فلسفه نماز
۶. انجام مستحبات نماز
۷. مراقبت و محاسبه و برنامه‌ریزی و تمرین و استمرار و پی‌گیری

دوام و محافظت بر نماز

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا إِلَّا الْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ
وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ لِلنَّاسِ وَالْحُرُومِ وَالَّذِينَ يَصَّدُقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ
مُشْفِقُونَ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ
غَيْرُ مَلُومِينَ فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ وَالَّذِينَ هُمْ
بشهاداتهم قَائِمُونَ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يَحَافِظُونَ أُولَئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ

به یقین انسان حریص و کم طاقت آفریده شده است ، هنگامی که بدی به او رسد بیتابی می کند ، و هنگامی که خوبی به او رسد مانع دیگران می شود (و بخل می ورزد) ، مگر نمازگزاران ، آنها که نمازها را پیوسته بجا می آورند ، و آنها که در اموالشان حق معلومی است برای تقاضا کننده و محروم ، و آنها که به روز جزا ایمان دارند ، و آنها که از عذاب پروردگارشان بیمناکند ، چرا که هیچ کس از عذاب پروردگارشان در امان نیست ، و آنها که دامن خویش را (از بی عفتی) حفظ می کنند ، جز با همسران و کنیزان (که در حکم همسرند آمیزش ندارند) ، چرا که در بهره گیری از اینها مورد سرزنش نخواهند بود ! و هر کس جز اینها را طلب کند ، متجاوز است ! و آنها که امانتها و عهد خود را رعایت می کنند ، و آنها که با ادای شهادتشان قیام می نمایند ، و آنها که بر نماز مواظبت دارند ، آنان در باغهای بهشتی (پذیرایی و) گرامی داشته می شوند .

سه خوره‌ی نماز:

سهل انگاری، کسالت و ریا

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ (الماعون ۷-۴)

پس وای بر نمازگزارانی که در نماز خود سهل انگاری می کنند، همان کسانی که ریا می کنند، و دیگران را از وسایل ضروری زندگی منع می نمایند!

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا (النساء: ۱۴۲)

منافقان می خواهند خدا را فریب دهند؛ در حالی که او آنها را فریب می دهد؛ و هنگامی که به نماز برمی خیزند، با کسالت برمی خیزند؛ و در برابر مردم ریا می کنند؛ و خدا را جز اندکی یاد نمی نمایند!

بدانید چه می گوئید!

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ
(النساء: ۴۳)

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! در حال مستی به نماز نزدیک نشوید، تا
بدانید چه می‌گویید!

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ (البقرة: ۲۳۸)

در انجام همه نمازها، (به خصوص) نماز وسطی کوشا باشید! و از روی خضوع
و اطاعت، برای خدا بپاییزید!

نماز در خانواده

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ (ابراهيم: ٤٠)

پروردگارا: مرا برپا کننده نماز قرار ده، و از فرزندانم (نیز چنین فرما)، پروردگارا: دعای مرا بپذیر!

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا (مریم: ٥٥)

او همواره خانواده‌اش را به نماز و زکات فرمان می‌داد؛ و همواره مورد رضایت پروردگارش بود.

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى (طه: ١٣٢)

خانواده خود را به نماز فرمان ده؛ و بر انجام آن شکیبا باش! از تو روزی نمی‌خواهیم؛ (بلکه) ما به تو روزی می‌دهیم؛ و عاقبت نیک برای تقواست!

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزَمِ الْأُمُورِ (لقمان: ١٧)

پسر من! نماز را برپا دار، و امر به معروف و نهی از منکر کن، و در برابر مصایبی که به تو می‌رسد شکیبا باش که این از کارهای مهم است!

نماز جمعه

واجب است

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۖ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ ۚ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۚ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا ۚ قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ۚ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (الجمعة ١١-٩)

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! **هنگامی که برای نماز روز جمعه اذان گفته شود، به سوی ذکر خدا بشتابید و خرید و فروش را رها کنید که این برای شما بهتر است اگر می‌دانستید!** و هنگامی که نماز پایان گرفت (شما آزادید) در زمین پراکنده شوید و از فضل خدا بطلبید، و خدا را بسیار یاد کنید شاید رستگار شوید! **هنگامی که آنها تجارت یا سرگرمی و لهوی را ببینند پراکنده می‌شوند و به سوی آن می‌روند و تو را ایستاده به حال خود رها می‌کنند؛ بگو: آنچه نزد خداست بهتر از لهو و تجارت است، و خداوند بهترین روزی‌دهندگان است.**